

Emlékezés és emlékeztetés a Pharrajimos emléknapján

A Cigány Világszövetség kongresszusának 1972. évi határozata alapján augusztus 2. a roma holokauszt, a Pharrajimos nemzetközi emléknapja. 1944-ben e nap éjjelén az auschwitz-birkenai haláltáborban a náci több ezer szinti és roma foglyot mészároltak le. Az 1970-es évek végétől világszerte zajló megemlékezéseken ilyenkor a II. világháború idején elpusztított valamennyi – mintegy félmillió – cigány áldozat előtt hajtanak fejet.

A Roma Polgári Tömörülés (RPT) által 2014-ben alapított Roma Történeti, Kulturális, Oktatási és Holokauszt Központ udvarán álló emléktáblánál évről évre nagy nemzetközi részvétellel emlékeznek meg a gyászos évfordulóról. A jelentős diplomáciai testületi, kormányzati és civil szervezeti részvétellel zajló megemlékezésen elhangzottak így mindig különös nyomatékot kapnak. Áder János (2014), Ilan Mor (2015) után idén Colleen Bell, az Egyesült Államok budapesti nagykövete vállalta magára az egyik beszéd elmondását.

A közel kétszáz emlékező (köztük feltűnően s örvendetesen sok fiatal és gyerek) előtt elsőként Makai István, az RPT elnöke szolt az egybegyűltekhöz: „Kötelességünk megértetni mindenkivel, hogy a féktelen gyűlölet nem vezet sehova, az csak a gonosz erők táptalaja lehet, amely ártatlan áldozatokat szed. Mi nem akarjuk ezt az utat. Mi, akik megértettük az elmúlt több mint 70 év üzenetét, akik tudjuk, és érezzük, hogy mit jelent a kizsároltság, soha többé nem akarjuk, hogy a náci eszme bárhol a világon gyökeret verjen... Kötelességünk nem csak emlékezni, hanem emlékeztetni is a jövő nemzedéket arra, ami történt. Őszinte szívvel mondunk igent, egy olyan jövőre – tette hozzá – ahol az összefogás, a közös akarat és a tenni akarás egy olyan tőről fakad, amelyet úgy hívnak, hogy demokrácia.”

Felidézte Áder János köztársasági elnöknek, az emlékhely felavatásakor mondott szavait: „A kirekesztés kevesebbé, az egymásnak megadott kölcsönös tisztelet azonban gazdagabbá tesz mindannyiunkat.” Hozzátette, hogy a Cigány Holokauszt Központ ennek szellemében teszi a dolgát, s példákat is hozott ennek alátámasztására: „Ez az intézmény, olyan nagyszerű dolgokat indított útjára, mint a Közelítő szellemi tízpróba rejtvenypályázat, amely a

roma kultúra, történelem és holokauszt témaköréből merítette gondolatait, és amelyre 18 megyéből 1856 helyes megfejtés érkezett. Ez az intézmény az, amely az olimpia jegyében olyan kiadványt készített, amely hiánypótló az ország számára, hiszen a cigány származású magyar olimpiikonokról és paralimpiikonokról ad átfogó képet, ismereteket. Az elmúlt évben az ország minden egyes szegletéből meglátogattak bennünket gyerekek, fiatalok és idősek egyaránt. A világ számos pontjáról érkeztek hozzánk látogatók, az Amerikai Egyesült Államokból, Német-, Olasz- és Francia- és Lengyelországból, Romániából, Kanadából, Macedóniából, Belgiumból, Angliából, Szlovákiából és Izraelből... A Roma Holokausztot bemutató vándorkiállításunk túllépett az ország határain, több európai városban is bemutatásra került. Sikerült intézményünk kapuját az elmúlt évben szélesre tárni, hogy minél többen megismerjék a cigány történelmet, kultúrát és holokausztot...”

Colleen Bell, az Egyesült Államok nagykövete a megemlékezés fontosságára hívta fel a figyelmet: "Ma megállunk egy pillanatra – mondotta –, hogy gyászoljunk és emlékeztetünkben hordozzuk azt a több ezer roma férfit, nőt és gyermeket, akiket a II. világháborúban brutális és értelmetlen módon meg-

Az emléktábla megkoszorúzása

Latorcai Csaba emlékező beszédét tartja

Bajtai László felvételei

Colleen Bell Makai István kíséretében a jelenlévőkkel ismerkedik

gyilkoltak, vagy rabszolgasorba döntöttek a nácik s kollaboránsaik. Ezen az eseményen fejet hajtunk az áldozatok előtt, akiket oly gyakran elfelejtettek, és azt is tudatosítjuk, hogy a Pharrajimos nemcsak egy gonosz rendszer műve volt, amely pár év leforgása alatt több millió embert pusztított el, hanem több száz évnyi hátrányos megkülönböztetésnek és üldöztetésnek a következménye is." Emlékeztetett rá, hogy ez a megkülönböztetés világszerte folytatódik napjainkban is, majd tapasztalatait is megosztotta a megjelentekkel: „Személyesen tapasztaltam meg ezt olyan közösségekben, amelyeket feldúlnak a roma emberek otthonaikból való kilakoltatására irányuló, diszkriminatív gyakorlatok. Jelen van a megkülönböztetés azokban az iskolákban is, ahol a szegregált oktatás megtagadja a roma gyermekektől egy jobb jövő lehetőségét. Sajnos a romákkal kapcsolatos előítéletek a társadalom egy részében jelen vannak. De megtapasztaltam a roma emberek nagyszerű szellemiségét is. Ez a szellemiség hatja át a számtalan hősiesség egyén és szervezet, mint például a Roma Polgári Tömörülés és sokak erőfeszítéseit, hogy Magyarországot mindenki számára még jobbra tegyék. Látom a magyar kormány több fronton végzett, őszinte erőfeszítéseit is a romák helyzetének javítására. E sok szereplő által végzett munka Magyarország minden szegletében tetten érhető. Vidéki útjaim során... találkoztam egyszerű állampolgárokkal, akik azért szerveződtek meg, hogy követeljék alapvető jogaik tiszteletben tartását, követeljék a hozzáférést a tiszta vízhez, a tiszta környezethez és a biztonsághoz. Találkoztam roma nőkkel, akik azért fogtak össze, hogy a családon belüli erőszak ellen küzdjenek. Országszerte a kormánnyal együtt azon dolgoznak különböző szervezetek, hogy a roma gyermekeket ne különítsék el nem roma kortársaiktól az alapfokú oktatásban."

Végezetül napjaink emberének, az áldozatok iránti kötelességére is felhívta a figyelmet: „Nem feledkezhetünk meg közös felelősségünkről, hogy nemet mondjunk a bigottságra és az igazságtalanságra. Az Egyesült Államok büszkén kiáll roma fivéreink és nővéreink mellett Magyarországon és világszerte. Együtt tántoríthatatlanul haladunk az egyenlőség és szabadság kiteljesedése felé, azért, hogy a Pharrajimos soha többé ne következhesse be."

Beszédet mondott dr. Latorcai Csaba, a Miniszterelnökség kiemelt társadalmi ügyekért felelős helyettes államtitkára is. A mintegy félmillió európai cigány áldozat közül – idézte fel – 23 ezren haltak meg Auschwitzban, sokan közülük orvosi kísérletekben. A német megszállás után legalább 30 gettet és munkatáborhoz hoztak létre, ahol a romákat értelmetlen és embertelen kényszermunkára fogták. Az 1944. október 15-ei nyilas hatalomátvétel után, november 2-án indult meg szervezeten országszerte a roma családok internálása németországi táborokba. A legnagyobb gyűjtőközpont a komáromi Csillagerőd volt, ahová több ezer magyar romát hurcoltak. Az ott fogvatartott nők, férfiak és gyerekek a zsidó gettók bor-

zalmait idéző körülmények között sínylődtek. A magyarországi roma áldozatok számát – jelentette ki – a történészek ötvenezer és hetvenezer közé teszik.

Miután megemlékezett a II. világháború idején elpusztított vagy meghurcolt cigány áldozatokról, felidézte a magyar történelem roma származású hőseit. „Ez a nap lehetőséget ad nekünk arra is, hogy felelevenítsük mindazokat az értékeket, amellyel a cigányság gazdagította hazánk 1100 éves történelmét. Hősies szabadságküzdelseinkben is segítőkészséget nyújtottak úgy, mint az 1848/49-es szabadságharcban, ahol a magyar cigányok fegyverjavítóként, ágyúöntőként, táborigazgatóként, táborigazgatóként vettek részt." Konkrét példákat sorolva megemlékezett arról is, hogy a magyarországi romák a két világháborúban és 1956-ban életüket is áldozták a hazájukért. Külön kiemelte: voltak olyanok is, akik magyar honvédként a fronton harcoltak, miközben hátrahagyott családtagjaikat elhurcolták otthonaikból.

A helyettes államtitkár egy új emlékezetpolitika szükségessége mellett érvet. „Miközben elhurcolt, megalázott és elpusztított honfitársainkra emlékezünk – fejtette ki –, jelentős erőfeszítéseket kell tennünk egy olyan emlékezetkultúra kialakítására, amely egyaránt törekszik a méltó megemlékezésre a XX. századi diktatúrák valamennyi áldozatáról, ugyanakkor a jövő nemzedékei elé a mártírok bátorságát, és az áldozatokkal szolidáris segítők, embermentők cselekvő szeretetét állítja példaként. Meggyőződésem, hogy csak ez segít mindnyájunkat abban – zárta beszédét –, hogy a vészidőszak és a II. világháború okozta látható sebeket közös akarattal gyógyítsuk."

A megemlékezésen felolvasták Langerné Victor Katalinnak, az Emberi Erőforrások Minisztériuma társadalmi felzárkózásért felelős helyettes államtitkáranak levelét, amelyben a XX. századot a népirítások századaként határozta meg. „Egész népeket semmisített meg – fogalmazott – az önhittség, a gőg és a sötét hatalom gonoszsága. Az áldozatok közös jellemzője az elhagyatottság és a fizikai gyengeség volt. Olyanok voltak, akik végképp senkire nem számíthattak, akik iránt nem éreztek részvétet. A legvédtelenebbek a cigányok voltak..."

A beszédek után a roma holokauszt áldozatainak emléktáblájánál koszorúkat, virágokat helyeztek el a megemlékezők. Köztük Latorcai Csaba, Colleen Bell, Makai István, Borbély Lénárd csepeli polgármester, Ilan Mor izraeli nagykövet, Németh Szilárd országgyűlési képviselő, Bencze József, hazánk Fülöp-szigetekre akkreditált nagykövete, Csóka János Pál, a fővárosi, Kiss Péter Lászlóné az uszodi, Illésné Sándor Edit, a tiszafüredi roma nemzetiségi önkormányzat elnöke, valamint Heisler András, a Magyarországi Zsidó Hitközségek Szövetsége elnöke és a kanadai nagykövetség több munkatársa is.

A megemlékezést a Cigány Történelmi, Kulturális, Oktatási és Holokauszt Központ országos rejtvényvetélkedőjének ünnepélyes díjkiosztása zárta.

- háas -